

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PEDRO CRUZ VILLALÓN
της 25ης Οκτωβρίου 2012¹

Υπόθεση C-32/11

**Allianz Hungária Biztosító Zrt.,
Generall-Providencia Biztosító Zrt.,
Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetsége,
Magyar Peugeot Márkakereskedők Biztosítási Alkusz Kft.,
Paragon-Alkusz Zrt., νόμιμος διάδοχος της Magyar Opelkereskedők Bróker Kft.,
κατά
Gazdasági Versenyhivatal**

[αίτηση του Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (Ουγγαρία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Ανταγωνισμός — Διμερείς συμφωνίες μεταξύ ασφαλιστικών εταιριών και ορισμένων αντιπροσωπειών αυτοκινήτων, κατά τις οποίες η ωριαία αμοιβή επισκευής που οι πρώτες πληρώνουν στις τελευταίες εξαρτάται από το ποσοστό ασφαλιστικών συμβολαίων της συγκεκριμένης ασφαλιστικής εταιρίας που οι αντιπροσωπίες συνάπτουν υπό την ιδιότητά τους ως διαμεσολαβητές — Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου — Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου μιας συμφωνίας»

I – Εισαγωγή

1. Στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, το Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (ουγγρικό ανώτατο δικαστήριο) υποβάλλει στο Δικαστήριο ερώτημα αναγόμενο στην ερμηνεία του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ επ' αφορμή δίκης αφορώσας τη νομιμότητα αποφάσεως της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, με την οποία επιβεβαιώθηκε ότι πλείονες συμφωνίες τις οποίες συνήψαν κατά διαφορετικό τρόπο ένας αριθμός ασφαλιστικών εταιριών, εμπορικών αντιπροσώπων και συνεργείων αυτοκινήτων, καθώς και μια ένωση των τελευταίων, ήσαν περιοριστικές του ανταγωνισμού και ασυμβίβαστες με τον ουγγρικό νόμο.

2. Η υπόθεση εμφανίζει δύο πτυχές. Πρώτον, οι περιστάσεις της επιβάλλουν, κατά τη γνώμη μου, την εξέταση του παραδεκτού του υποβληθέντος προδικαστικού ερωτήματος. Αν και το ερώτημα αυτό άπτεται διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, η ανά χείρας υπόθεση διέπεται αναμφίβολα από τις περί ανταγωνισμού ουγγρικές εθνικές διατάξεις. Υπό την έννοια αυτή, θα προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι, ενόψει της πρόδηλης απουσίας «άμεσης και ανεπιφύλακτης παραπομπής» της εθνικής διατάξεως στο δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια της δίκης του νομολογίας, δεν συντρέχουν οι απαιτούμενες για το παραδεκτό αυτού του είδους προδικαστικών ερωτημάτων προϋποθέσεις.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

3. Ανεξαρτήτως αυτού, θα εξετάσω, επικουρικός, την ουσιαστική πτυχή της υποθέσεως, η οποία αφορά, όπως μόλις επισήμανα, ενδεχόμενη περίπτωση περιορισμών του ανταγωνισμού, αποτελούντων αντικείμενο συμφωνίας στο ιδιαίτερα περίπλοκο πλαίσιο μερικών κάθετων συμφωνιών τις οποίες μπορεί, ωστόσο, να έχει επηρεάσει μια οριζόντια συμφωνία.

II – Νομικό πλαίσιο

A – Το δίκαιο της Ένωσης

4. Ο κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης², ρυθμίζει στο άρθρο 3 τη σχέση μεταξύ των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ (νυν άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ) και των εθνικών νομοθεσιών περί ανταγωνισμού.

5. Κατά την παράγραφο 1 αυτού, «οσάκις οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία ανταγωνισμού σε συμφωνίες, αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένες πρακτικές κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ], οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [101 ΣΛΕΕ] στις εν λόγω συμφωνίες, αποφάσεις ή εναρμονισμένες πρακτικές. Όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία ανταγωνισμού σε τυχόν καταχρηστική πρακτική που απαγορεύεται από το άρθρο [102 ΣΛΕΕ], εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [102 ΣΛΕΕ]».

6. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, ορίζει ότι «[η] εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού δεν επιτρέπεται να έχει ως αποτέλεσμα την απαγόρευση συμφωνιών, αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένων πρακτικών οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, αλλά οι οποίες δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] ή οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ] ή καλύπτονται από κανονισμό για την εφαρμογή του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ]. Ο παρών κανονισμός δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν και να εφαρμόζουν στο έδαφός τους αυστηρότερες εθνικές διατάξεις οι οποίες να απαγορεύουν ή να επιβάλλουν κυρώσεις σε μονομερή συμπεριφορά στην οποία επιδίδονται επιχειρήσεις».

7. Τέλος, το άρθρο 3, παράγραφος 3, ορίζει τα εξής: «[Υπό] την επιφύλαξη των γενικών αρχών και λοιπών διατάξεων της κοινοτικής νομοθεσίας, οι παράγραφοι 1 και 2 δεν εφαρμόζονται όταν οι αρχές ανταγωνισμού και τα δικαστήρια των κρατών μελών εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία περί ελέγχου των συγχωνεύσεων, ούτε αποκλείουν την εφαρμογή των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας που επιδιώκουν κατ' εξοχήν στόχο διάφορο του επιδιωκόμενου από τα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ]».

B – Η ουγγρική νομοθεσία

8. Ο Ούγγρος νομοθέτης εξέδωσε το 1996 νόμο για την απαγόρευση των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών και του περιορισμού του ανταγωνισμού³, στο προοίμιο του οποίου διευκρινίζεται ότι η εν λόγω πράξη θεσπίζεται «λαμβάνοντας υπόψη την απαίτηση προσεγγίσεως των κανονιστικών ρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των εθνικών καταβολών του ουγγρικού νόμου περί ανταγωνισμού».

2 — ΕΕ L 1, σ. 25.

3 — Νόμος αριθ. LVII του 1996 (A Tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. Törvény· στο εξής: Τρντ).

9. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, αυτού, οι διατάξεις του Τρντ εφαρμόζονται στις πρακτικές που διέπονται από τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ (101 και 102 ΣΛΕΕ) αν η υπόθεση εμπίπτει στην αρμοδιότητα της συγγραφικής Υπηρεσίας Ανταγωνισμού ή ενός συγγραφικού δικαστηρίου.

10. Σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Τρντ, του κεφαλαίου IV, τιτλοφορούμενο «Απαγόρευση συμφωνιών που περιορίζουν τον ανταγωνισμό», απαγορεύονται «όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, κάθε απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων, οργανισμών δημοσίου δικαίου, ενώσεων και άλλων παρομοίων οργανισμών [...] που έχουν ως σκοπό ή έχουν ή μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού. Ο ορισμός αυτός δεν καλύπτει τις συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ επιχειρήσεων που δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους».

III – Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

11. Από τα τέλη του 2002, ορισμένες αντιπροσωπείες αυτοκινήτων που λειτουργούν επίσης ως συνεργεία επισκευής ανέθεσαν στην εθνική ένωση επίσημων αντιπροσώπων αυτοκινήτων συγκεκριμένης μάρκας (Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetsége, στο εξής: GÉMOSZ) να διαπραγματεύεται επ' ονόματί τους με τις ασφαλιστικές εταιρίες σε ετήσια βάση μία συμφωνία-πλαίσιο σχετικά με την ωριαία αμοιβή που πρέπει να καταβάλλουν οι εν λόγω ασφαλιστικές εταιρίες για την επισκευή αυτοκινήτων που έχουν υποστεί ζημιές λόγω ατυχήματος.

12. Οι εν λόγω αντιπροσωπείες είχαν διπλή σχέση με τις ασφαλιστικές εταιρίες, ειδικότερα δε με την Allianz Hungária Biztosító Zrt. (στο εξής: Allianz) και την Generali-Providencia Biztosító Zrt. (στο εξής: Generali). Αφενός, αυτές ενεργούσαν ως «διαμεσολαβητές» των ασφαλιστικών εταιριών, προσφέροντας στους πελάτες τους, κατά τον χρόνο της πώλησής ή της επισκευής των αυτοκινήτων, ασφάλεια αυτοκινήτου των εν λόγω εταιριών. Αφετέρου, επιδιόρθωναν τα ασφαλισμένα για λογαριασμό των ασφαλιστικών εταιριών αυτοκίνητα σε περίπτωση ζημιών λόγω ατυχήματος.

13. Για κάθε ένα από τα έτη 2004 και 2005, η GÉMOSZ και η Allianz συνήψαν συμφωνία-πλαίσιο περί των ωριαίων αμοιβών επισκευής. Ακολούθως, η Allianz συνήψε με διάφορους εμπορικούς αντιπροσώπους σειρά ατομικών συμφωνιών, δυνάμει των οποίων η ωριαία αμοιβή των συνεργείων επισκευής ηύξανε αν τα ασφαλιστήρια της Allianz ανέρχονταν σε ορισμένο ποσοστό επί του συνόλου των πωληθέντων από τον οικείο εμπορικό αντιπρόσωπο ασφαλιστηρίων⁴.

14. Όσον αφορά την Generali, δεν συνήψε καμία συμφωνία-πλαίσιο με την GÉMOSZ κατά το χρονικό διάστημα αναφοράς, αλλά συνήψε ατομικές συμφωνίες με τους εμπορικούς αντιπροσώπους, εφαρμόζοντας στην πράξη υπέρ αυτών ρήτρα βελτιώσεως της ωριαίας αμοιβής παρόμοια με την προπεριγραφείσα⁵.

4 — Κατά την Allianz, η τυποποιημένη συμφωνία αυτής της ασφαλιστικής εταιρίας περιλαμβάνει τρία διαφορετικά είδη αμοιβής ανάλογα με το αν τα πωληθέντα από τον εμπορικό αντιπρόσωπο ασφαλιστήρια της Allianz αντιπροσωπεύουν, αντιστοίχως, (i) ποσοστό κάτω του 30 %, (ii) ποσοστό μεταξύ 30 και 50 %, ή (iii) ποσοστό 50 % επί του συνόλου των πωλήσεων ασφαλιστηρίων του εμπορικού αντιπροσώπου. Η συμφωνημένη αύξηση της ωριαίας αμοιβής για την επισκευή αυτοκινήτων θα είναι (i) 10-11 % για τους εμπορικούς αντιπροσώπους που πραγματοποίησαν κάτω του 30 % των πωλήσεών τους ασφαλιστηρίων με προϊόντα της Allianz, (ii) 12-13 % σε περίπτωση που πραγματοποίησαν μεταξύ 30 και 50 % των πωλήσεών τους ασφαλιστηρίων με προϊόντα της Allianz ή (iii) 14-15 % σε περίπτωση που πραγματοποίησαν το 50 % των πωλήσεών τους ασφαλιστηρίων με προϊόντα της Allianz. Ωστόσο, κατά την άλλη ελεγχόμενη ασφαλιστική εταιρία, ήτοι την Generali, στην πλειονότητα των συμβολαίων της Allianz με εμπορικούς αντιπροσώπους προβλεπόταν αύξηση της αμοιβής για επισκευή μόνο σε περίπτωση που τα προϊόντα της Allianz που εμπορευόταν ο συγκεκριμένος εμπορικός αντιπρόσωπος ανέρχονταν στο 50 % των πωλήσεών του.

5 — Κατά την ασφαλιστική αυτή εταιρία, οι συμβάσεις τις οποίες συνήψε η Generali με τους εμπορικούς αντιπροσώπους προέβλεπαν την αύξηση της αμοιβής σε περίπτωση που τα συνεργεία πραγματοποιούσαν το 30 % των πωλήσεών τους ασφαλιστηρίων με τα προϊόντα της Generali, στόχος που υπερέβαινε κατά 10 % το μερίδιο εμπορίου της Generali, το οποίο ανερχόταν, κατά την κρίσιμη χρονική περίοδο, στο 20 %.

15. Με την απόφασή της της 21ης Δεκεμβρίου 2006, η ουγγρική Υπηρεσία Ανταγωνισμού (Gazdasági Versenyhivatal) κήρυξε ασυμβίβαστες με το άρθρο 11 του Τρντ τις ακόλουθες συμφωνίες:

- πρώτον, τρεις αποφάσεις που έλαβε η GÉMOSZ μεταξύ του 2003 και του 2005, οι οποίες καθόριζαν τις «συνιστώμενες τιμές» στους εμπορικούς αντιπροσώπους αυτοκινήτων συγκεκριμένης μάρκας, προς είσπραξη από τις ασφαλιστικές εταιρίες για την επισκευή αυτοκινήτων που είχαν υποστεί ζημιές λόγω ατυχήματος·
- δεύτερον, τις συμφωνίες-πλαίσια που συνήφθησαν το 2004 και το 2005 μεταξύ της GÉMOSZ και της Allianz και τις χωριστές ατομικές συμφωνίες που συνήφθησαν κατά την ίδια αυτή περίοδο μεταξύ πλειόνων εμπορικών αντιπροσώπων και των Allianz και Generali αντιστοίχως·
- τρίτον, διάφορες συμφωνίες που συνήφθησαν από το 2000 έως το 2005 μεταξύ της Allianz και της Generali, αφενός, και διαφόρων ασφαλιστικών πρακτόρων (Peugeot Márkakereskedők, Opelkereskedők και Porsche Biztosítási Alkusz Kft.), αφετέρου, συμφωνίες σχετικά με προμήθειες που επρόκειτο να εισπράξουν οι τελευταίοι ανάλογα με τον αριθμό των πωληθέντων ασφαλιστηρίων της οικείας ασφαλιστικής εταιρίας.

16. Προς θεμελίωση της αποφάσεώς της, η ουγγρική Υπηρεσία Ανταγωνισμού διατύπωσε τη βεβαιότητα ότι η εν λόγω δέσμη συμφωνιών, εξεταζόμενες από κοινού και μεμονωμένως, αποσκοπούσε στον περιορισμό του ανταγωνισμού τόσο στην αγορά ασφαλιστικών συμβολαίων όσο και στην αγορά υπηρεσιών επισκευής αυτοκινήτων. Κατά την εν λόγω αρχή ανταγωνισμού, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν έχει εφαρμογή στις συμφωνίες αυτές, δεδομένου ότι δεν επηρεάζουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο, η δε έλλειψη νομιμότητάς τους στοιχειοθετείται με βάση αποκλειστικά τις ουγγρικές διατάξεις περί ανταγωνισμού.

17. Διαπιστώνοντας την έλλειψη νομιμότητας των συμφωνιών, η αναφερθείσα Υπηρεσία Ανταγωνισμού απαγόρευσε τη συνέχιση των επίδικων πρακτικών και επέβαλε πρόστιμα ύψους 5 319 000 000 ουγγρικών φιορινίων (HUF) στην Allianz, 1 046 000 000 HUF στην Generali, 360 000 000 HUF στην GÉMOSZ, 13 600 000 HUF στην Peugeot Márkakereskedők και 45 000 000 HUF στην Opelkereskedők.

18. Το Fővárosi Bíróság (μητροπολιτικό δικαστήριο Βουδαπέστης) έκανε μερικώς δεκτή την ασκηθείσα κατά της αποφάσεως αυτής προσφυγή, πλην όμως κατά της πρωτοβάθμιας αυτής αποφάσεως ασκήθηκε έφεση, το δε Fővárosi Ítéltábla (μητροπολιτικό εφετείο) αποκατέστησε πλήρως τη νομιμότητα της αποφάσεως.

19. Κατά της εν λόγω αποφάσεως του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου ασκήθηκε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Legfelsőbb Bíróság (ανώτατο ουγγρικό δικαστήριο). Το τελευταίο, παρατηρώντας ότι το γράμμα του άρθρου 11, παράγραφος 1, του Τρντ είναι ουσιαστικά πανομοιότυπο με αυτό του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και επικαλούμενο το πρόδηλο συμφέρον για ενιαία ερμηνεία των διατάξεων και των εννοιών του δικαίου της Ένωσης, υπέβαλε το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Μπορούν να θεωρηθούν αντίθετες προς το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (ως συμφωνίες που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να εμποδίζουν, να περιορίζουν ή να νοθεύουν τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς), οι διμερείς συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και ορισμένων συνεργείων αυτοκινήτων ή μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και ενώσεως συνεργείων αυτοκινήτων, δυνάμει των οποίων η ωριαία αμοιβή που καταβάλλεται στο συνεργείο αυτοκινήτων από την ασφαλιστική εταιρία για την επισκευή των ασφαλισμένων σε αυτήν οχημάτων εξαρτάται, μεταξύ άλλων παραγόντων, από τον αριθμό και το ποσοστό ασφαλιστικών συμβολαίων που έχει υπογράψει η εν λόγω ασφαλιστική εταιρία με τη μεσολάβηση του συνεργείου το οποίο ενεργεί ως ασφαλιστικός πράκτορας της ασφαλιστικής αυτής εταιρίας;»

IV – Επί του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος

20. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ απαγορεύει ορισμένο είδος συμφωνιών μεταξύ εταιριών. Πάντως, στην ίδια την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αναφέρεται ότι η ανωτέρω διάταξη της Συνθήκης δεν εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη υπόθεση, δεδομένου ότι οι επίδικες συμφωνίες δεν ασκούν επιρροή στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Κατά συνέπεια, η νομιμότητά τους πρέπει να εξεταστεί αποκλειστικώς σε σχέση με τις ουγγρικές εθνικές διατάξεις περί ανταγωνισμού, ήτοι το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Τρντ. Την άποψη αυτή, σημείο αφετηρίας της αποφάσεως της ουγγρικής Υπηρεσίας Ανταγωνισμού, δεν αμφισβήτησε κανένας από τους διαδίκους.

21. Παρά τον αμιγώς εσωτερικό χαρακτήρα της υποθέσεως της κύριας δίκης, το ουγγρικό ανώτατο δικαστήριο έκρινε σκόπιμο να υποβάλει ερώτημα για την ερμηνεία του άρθρου 101 ΣΛΕΕ με το σκεπτικό ότι η εκτίμηση των επίδικων συμφωνιών υπό το πρίσμα του ουγγρικού εσωτερικού δικαίου (του Τρντ) βασίζεται σε έννοιες πανομοιότυπες, ως προς το περιεχόμενό τους, με αυτές που περιλαμβάνονται στο προπαρατεθέν άρθρο της ΣΛΕΕ.

22. Πράγματι, το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Τρντ επαναλαμβάνει σχεδόν κατά λέξη, χωρίς καμία αξιοσημείωτη διαφορά, την κατά το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 81 ΕΚ) απαγόρευση συμφωνιών περιοριστικών του ανταγωνισμού. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι, για τον χαρακτηρισμό των επίδικων συμφωνιών ως συμφωνιών που αποσκοπούν στον περιορισμό του ανταγωνισμού, απαιτείται η ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και ότι η παρέμβαση του Δικαστηρίου δικαιολογείται λόγω του ότι υπάρχει «πρόδηλο κοινοτικό συμφέρον για ενιαία ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που υιοθετήθηκαν βάσει του δικαίου της Ένωσης (στις οποίες συγκαταλέγονται οι συναφείς με την παρούσα υπόθεση έννοιες του άρθρου 11, παράγραφος 1, του Τρντ), ανεξαρτήτως των περιστάσεων υπό τις οποίες αυτές εφαρμόζονται, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος μελλοντικών διαφορετικών ερμηνειών».

23. Η Επιτροπή τάχθηκε επίσης υπέρ του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος. Ειδικότερα, η Επιτροπή διατυπώνει την άποψη ότι, αν και στην υπό κρίση υπόθεση, αντίθετα απ' ό,τι συνέβη στις υποθέσεις στις οποίες θα αναφερθώ κατωτέρω, το δίκαιο της Ένωσης δεν εφαρμόστηκε απευθείας, ο ειδικός δεσμός μεταξύ του νόμου περί ανταγωνισμού και του δικαίου της Ένωσης καθιστά αναγκαία την ερμηνεία που ζητεί το ουγγρικό δικαστήριο.

24. Πράγματι, με σειρά αποφάσεων, αρχής γενομένης με την απόφαση Dzodzi⁶, το Δικαστήριο έχει κρίνει παραδεκτά τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν διάταξη του δικαίου της Ένωσης, ακόμη και αν αυτή δεν είχε εφαρμογή εν προκειμένω, «στη συγκεκριμένη περίπτωση κατά την οποία το εθνικό δίκαιο κράτους μέλους βασίζεται στο περιεχόμενο της διατάξεως αυτής για τον προσδιορισμό των κανόνων που εφαρμόζονται σε καθαρά εσωτερική κατάσταση του εν λόγω κράτους». Προς θεμελίωση της λύσεως αυτής, η προπαρατεθείσα απόφαση επικαλείται την ύπαρξη «προδήλου συμφέροντος, προκειμένου να αποφεύγονται ενδεχόμενες αποκλίσεις ως προς την ερμηνεία, να ερμηνεύεται κατά τρόπο ενιαίο κάθε διάταξη του κοινοτικού δικαίου, ανεξαρτήτως των συνθηκών υπό τις οποίες εφαρμόζεται», έστω και αν εν συνεχεία απόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόσουν την ερμηνευθείσα από το Δικαστήριο διάταξη λαμβάνοντας υπόψη τα πραγματικά και τα νομικά περιστατικά της υποθέσεως που τους έχει υποβληθεί, καθώς και να προσδιορίσουν την ακριβή έκταση της παραπομπής στο δίκαιο της Ένωσης⁷.

6 — Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1990, C-297/88 και C-197/89 (Συλλογή 1990, σ. I-3763). Προηγούμενο απαντά επίσης, ενδεχομένως, στην απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1985, 166/84, Thomasdüniger (Συλλογή 1985, σ. 3001).

7 — Απόφαση Dzodzi (σκέψεις 34 έως 41).

25. Στο παρελθόν, δεν ήταν λίγοι οι γενικοί εισαγγελείς που διατύπωσαν σαφώς επιφυλάξεις έναντι της νομολογίας αυτής⁸. Παρ' όλον ότι υπήρξαν τέτοιες επικριτικές θέσεις, το Δικαστήριο επικύρωσε τη νομολογία αυτή αργότερα⁹.

26. Πρέπει πάντως να ληφθεί υπόψη ότι το παραδεκτό αυτού του είδους προδικαστικών ερωτημάτων δεν νοείται άνευ προϋποθέσεων. Έτσι, ήδη με την απόφαση Kleinwort Benson¹⁰, το Δικαστήριο προέβη σε σημαντική διευκρίνιση, απαιτώντας η παραπομπή του εθνικού νόμου στο δίκαιο της Ένωσης να είναι «άμεση και ανεπιφύλακτη». Πλείονες γενικοί εισαγγελείς έχουν δώσει έμφαση στην προϋπόθεση αυτή σχολιάζοντάς την θετικά¹¹. Υπό το αυτό πνεύμα, η απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση Club Náutico de Gran Canaria εφήρμοσε αυστηρώς την οικεία εξαίρεση στην περίπτωση του Impuesto General Indirecto Canario (IGIC, έμμεσου γενικού φόρου των Καναρίων). Ο εν λόγω φόρος αναπαράγει ουσιαστικώς τα περί ΦΠΑ, αλλά εφαρμόζεται στις Κανάριες Νήσους, ήτοι εκτός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Αν και η διάταξη του IGIC, την ερμηνεία της οποίας ζήτησε το αιτούν δικαστήριο, επαναλάμβανε το περιεχόμενο του ισπανικού νόμου περί ΦΠΑ, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι με την εν λόγω νομοθετική διάταξη δεν γινόταν «άμεση και ανεπιφύλακτη» παραπομπή αλλά μόνο αναπαραγωγή, πράγμα το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να κριθεί απαράδεκτο το προδικαστικό ερώτημα¹².

27. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποφάσεις όπως η Leur-Bloem και η Kofisa Italia¹³ επιβεβαίωσαν εμμέσως το κύρος της συναφούς νομολογίας με μία a contrario συλλογιστική και, υπό την αυτή έννοια, η απόφαση ETI¹⁴, αν και χωρίς να επικαλείται ρητώς την προγενέστερη Kleinwort-Benson, διευκρινίζει, σε παρόμοια υπόθεση, ότι η παραπομπή στο δίκαιο της Ένωσης, με την εθνική διάταξη, δεν εξαρτάται από καμία προϋπόθεση¹⁵.

28. Πολύ πιο πρόσφατα, η απόφαση Cicala¹⁶ (που οι παρεμβαίνοντες δεν είχαν την ευκαιρία να επικαλεστούν στα δικόγραφά τους) έκρινε απαράδεκτο προδικαστικό ερώτημα λόγω ελλείψεως «άμεσης και ανεπιφύλακτης παραπομπής» της εθνικής διατάξεως στο δίκαιο της Ένωσης. Η αναφερθείσα απόφαση επικυρώνει, επομένως, το ότι «η ερμηνεία από το Δικαστήριο διατάξεων του δικαίου της Ένωσης σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις δικαιολογείται εκ του ότι το εθνικό δίκαιο προβλέπει την εφαρμογή τους ευθέως και ανεπιφύλακτως»¹⁷. Τελικώς, η προϋπόθεση αυτή επαναλήφθηκε στην πρόσφατη απόφαση Nolan, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι αναρμόδιο λόγω ελλείψεως ρητής και ακριβούς παραπομπής στο Δίκαιο της Ένωσης από την εθνική νομοθεσία¹⁸.

8 — Μια καλή σύνοψη της κριτικής αυτής απόψεως απαντά ενδεχομένως στις προτάσεις που ανέπτυξε στις 26 Σεπτεμβρίου 2000 ο γενικός εισαγγελέας Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση Kofisa Italia (απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2001, C-1/99, Συλλογή 2001, σ. I-207, σημεία 22 επ. των προτάσεων). Πολύ νωρίτερα, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στις 15 Μαΐου 1985 στην προπαρατεθείσα υπόθεση Thomasdünge, ο γενικός εισαγγελέας G. F. Mancini εξέφρασε επίσης την αντίθεσή του στην αποδοχή ως παραδεκτών αυτού του είδους προδικαστικών ερωτημάτων, κάτι το οποίο, κατά τη γνώμη του, θα αντέκειτο ακόμη και προς ό,τι ορίζει η Συνθήκη. Υπό την ίδια έννοια αποδείχθηκαν ο γενικός εισαγγελέας M. Darnon, αναπτύσσοντας στις 3 Ιουλίου 1990 τις προτάσεις του στην υπόθεση Dzodzi, και ο γενικός εισαγγελέας A. Tizzano με τις προτάσεις του στην υπόθεση Adam, στην οποία ήδη αναφέρθηκε, καθώς και ο γενικός εισαγγελέας P. Jacobs, αναπτύσσοντας στις 17 Σεπτεμβρίου 1996 τις προτάσεις του στην υπόθεση Leur-Bloem (απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-28/95, Συλλογή 1997, σ. I-4161), και στις 15 Νοεμβρίου 2001 τις προτάσεις του στην υπόθεση BIAO (απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2003, C-306/99, Συλλογή 2001, σ. I-1).

9 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Leur-Bloem, προπαρατεθείσα, της 26ης Νοεμβρίου 1998, C-7/97, Bronner (Συλλογή 1998, σ. I-7791), Kofisa Italia, Adam και BIAO, προπαρατεθείσες, καθώς και της 16ης Μαρτίου 2006, C-3/04, Poseidon Chartering (Συλλογή 2006, σ. I-2505).

10 — Απόφαση της 28ης Μαρτίου 1995, C-346/93 (Συλλογή 1995, σ. I-615).

11 — Προπαρατεθείσες προτάσεις των γενικών εισαγγελέων Ruiz-Jarabo Colomer, στην υπόθεση Kofisa Italia, P. Jacobs στην υπόθεση BIAO και A. Tizzano στην υπόθεση Adam.

12 — Υπόθεση C-186/07.

13 — Προπαρατεθείσες, στις σκέψεις 27 και 29 αντιστοίχως.

14 — Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-280/06 (Συλλογή 2007, σ. I-10893).

15 — Σκέψη 25.

16 — Απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-482/10 (Συλλογή 2011, σ. I-14139).

17 — Απόφαση Cicala (σκέψη 19).

18 — Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, C-583/10 (σκέψη 47).

29. Ως προς την έννοια που πρέπει να δοθεί στην αναφερθείσα προϋπόθεση, γίνεται αντιληπτό, αφενός, ότι η έκφραση «άμεση παραπομπή» σημαίνει ότι πρέπει να είναι ρητή και μη επιδεχόμενη παρανόηση. Πρέπει να πρόκειται, εν τέλει, για αληθινή παραπομπή, οπότε δεν αρκεί απλή μνεία ως πηγή εμπνεύσεως. Αφετέρου, ο όρος «ανεπιφύλακτος» συνεπάγεται, κατά τη γνώμη μου, ότι η παραπομπή πρέπει να γίνεται στην εκάστοτε κανονιστική ρύθμιση στο σύνολό της. Η μεμονωμένη παραπομπή του εθνικού νομοθέτη σε συγκεκριμένη διάταξη της νομοθεσίας της Ένωσης δεν αρκεί, κατά τη γνώμη μου, αφού η εφαρμογή της νομολογίας του Δικαστηρίου στην περίπτωση αυτή και, εν τέλει, η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα θα υπήρχε κίνδυνος να αποβεί δυσλειτουργική.

30. Θεωρώ ότι, εφόσον πληρούνται αμφότερες οι προϋποθέσεις, η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος όχι μόνο είναι θεμιτή, αλλά θα έπρεπε, επιπλέον, να τυγχάνει θετικής αποδοχής. Η αυθόρμητη βούληση του εθνικού νομοθέτη να μεταφέρει το δικαίο της Ένωσης μπορεί και, μάλιστα, πρέπει να έχει ως λογική συνέπεια την προσπάθεια των εθνικών δικαστηρίων να μη παρεκκλίνουν από την εκ μέρους των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης ερμηνεία του δικαίου της. Επιπλέον, η προσφυγή του εθνικού δικαστή στο προδικαστικό ερώτημα δεν θα έπρεπε, σε αυτές τις περιπτώσεις και ευλόγως, να είναι κάτι συμπτωματικό, εξαρτώμενο από την τύχη, αλλά να στηρίζεται σε συνεπή και πάγια πρακτική.

31. Στο σημείο αυτό, τέλος, θεωρώ ότι δεν είναι λογικό να τίθεται το ερώτημα αν ο εθνικός δικαστής πρόκειται ή δεν πρόκειται να συμμορφωθεί με την απάντηση του Δικαστηρίου. Αποτελεί προφανή συνέπεια της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας το ότι ο εθνικός δικαστής που απευθύνθηκε στο Δικαστήριο υποβάλλοντας προδικαστικό ερώτημα υπό αυτές τις περιστάσεις θα σεβαστεί τουλάχιστον την απάντηση του τελευταίου¹⁹.

32. Όπως και στην υπόθεση Cicala, ενδείκνυται ως εκ τούτου, εν προκειμένω, να εξεταστεί κατ' αρχάς αν με τον ουγγρικό νόμο γίνεται «άμεση και ανεπιφύλακτη παραπομπή» στις διατάξεις της Ένωσης στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, για να διαπιστωθεί το παραδεκτό του προδικαστικού ερωτήματος.

33. Όπως ήδη παρατήρησα, δεν κατέστη δυνατό στους παρεμβαίνοντες στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας να επικαλεστούν την αναφερθείσα απόφαση, αφού αυτή εκδόθηκε μετά την κατάθεση των αντίστοιχων δικογράφων τους. Ωστόσο, αποτέλεσε νομολογιακό προηγούμενο που είναι σημαντικό ειδικώς για την παρούσα υπόθεση, δεδομένου ότι παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες με αυτήν.

34. Αφενός, η απόφαση Cicala υπογραμμίζει στις σκέψεις της 25 και 26 ότι, στην εκεί εξεταζόμενη περίπτωση, η οικεία εθνική διάταξη «παραπέμπει γενικώς στις “αρχές που απορρέουν από την κοινοτική έννομη τάξη”» και όχι ειδικώς στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης στις οποίες αναφέρεται το προδικαστικό ερώτημα ούτε σε άλλες διατάξεις σχετικά με το ίδιο θέμα, και ως εκ τούτου «δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το ιταλικό δικαίο προβλέπει ευθέως την εφαρμογή αυτών καθ' εαυτών των διατάξεων στις οποίες αναφέρονται τα προδικαστικά ερωτήματα». Στην περίπτωση του ουγγρικού νόμου που συζητείται εν προκειμένω, η παραπομπή είναι ακόμη γενικότερη, καθώς αναφέρεται μόνο, στο προοίμιο, σε μια αόριστη «απαίτηση προσεγγίσεως των κανονιστικών ρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των εθιμικών καταβολών του ουγγρικού νόμου περί ανταγωνισμού». Αυτό δεν πρέπει εξάλλου να εκπλήσσει δεδομένου ότι πρόκειται για τον νομοθέτη ενός κράτους το οποίο δεν είχε ακόμη αποκτήσει την ιδιότητα του κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

19 — Σε σχέση με την αρχή αυτή, βλ. απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2008, C-200/07 και C-201/07, Marra (Συλλογή 2008, σ. I-7929, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35. Αφετέρου, πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι και στις δύο υποθέσεις τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν την ερμηνεία κανόνων του πρωτογενούς δικαίου οι οποίοι, επιπλέον, έχουν εξαιρετικά γενικό χαρακτήρα, οιονεί γενικής αρχής: στη μία περίπτωση, των άρθρων 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και 41, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Χάρτη, σχετικά με την υποχρέωση αιτιολογήσεως των νομικών πράξεων και, στην άλλη περίπτωση, της έννοιας του «περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου συμφωνίας» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ.

36. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι με τον ουγγρικό νόμο περί ανταγωνισμού γίνεται «άμεση και ανεπιφύλακτη παραπομπή» στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ: αφενός, το προοίμιο του νόμου αναφέρεται μόνο γενικώς στην κανονιστική ρύθμιση «της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» στον τομέα του ανταγωνισμού, χωρίς οποιαδήποτε αναφορά σε συγκεκριμένη διάταξη, ρητώς και απεριφράστως, η δε κανονιστική ρύθμιση παρατίθεται, επιπλέον, ως μία ακόμη πηγή εμπνεύσεως από κοινού με την ίδια εθνική παράδοση. Αφετέρου, όπως και ο ιταλικός νόμος στην υπόθεση Cicala, ο ουγγρικός νόμος ουδόλως διευκρινίζει ότι η σχετική παραπομπή έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των εθνικών κανόνων²⁰. Τέλος, το διατυπωθέν ερώτημα ουδόλως εξειδικεύεται, αφού αναφέρεται στην ίδια την έννοια της περιοριστικής του ανταγωνισμού πρακτικής, σύμφωνα με το πρωτογενές δίκαιο.

37. Ως αποτέλεσμα των προεκτεθέντων, θα πρέπει κατ' αρχήν να συναχθεί ότι, στην ανά χειράς υπόθεση, δεν υφίσταται πρόδηλο συμφέρον της Ένωσης για τη διατήρηση ενιαίας ερμηνείας της διατάξεως που αποτελεί αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος, απορρέουσας από άμεση και ανεπιφύλακτη αποδοχή του δικαίου της Ένωσης.

38. Τούτου δοθέντος²¹, επιβάλλεται να δοθεί απάντηση στην πρόταση της Επιτροπής ότι πρέπει να τύχουν ειδικής κατ' εξαίρεση μεταχείρισεως οι υποθέσεις για τις οποίες η εθνική νομοθεσία προϋποθέτει αποδοχή του δικαίου της Ένωσης περί των περιοριστικών του ανταγωνισμού πρακτικών.

39. Συγκεκριμένα, επικαλούμενη το άρθρο 3 του κανονισμού 1/2003 και στηριζόμενη στη νομολογία, η Επιτροπή αφήνει να εννοηθεί ότι το πρόδηλο αυτό συμφέρον διατρέχει εν γένει τον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού. Κατά τη γνώμη μου, αν και υφίστανται επιχειρήματα υπέρ του ότι, στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, το αναφερθέν συμφέρον της Ένωσης μπορεί να είναι περισσότερο έντονο, αυτό δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την απόκλιση από την επιταγή για άμεση και ανεπιφύλακτη αποδοχή, για τους λόγους που θα εκθέσω στη συνέχεια.

40. Αφενός, είναι βέβαιον ότι η εφαρμογή της νομολογίας Dzodzi έχει επικυρωθεί με ιδιαίτερη ένταση στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού. Με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Bronner, Poseidon Chartering, ETI, καθώς και την απόφαση Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio²², το Δικαστήριο έκρινε παραδεκτά τα προδικαστικά ερωτήματα σε υποθέσεις στις οποίες η διαφορά της κύριας δίκης παρέμενε κατ' αρχήν εκτός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και αφορούσε στην πραγματικότητα εθνική διάταξη αναγόμενη στον τομέα του ανταγωνισμού.

41. Στις εν λόγω περιπτώσεις, το Δικαστήριο υπεραμύνθηκε της αρμοδιότητάς του με το επιπλέον σκεπτικό ότι είναι αναγκαίο να αποφεύγονται διαφορετικές ερμηνείες της αυτής νομικής διατάξεως της Ένωσης, ανάλογα με το αν εφαρμόζεται μόνον εμμέσως (διά της παραπομπής που πραγματοποιεί το εθνικό δίκαιο) ή αμέσως (διότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τόσο του εθνικού δικαίου όσο και του άρθρου 101 ΣΛΕΕ)²³.

20 — Προπαρατεθείσα απόφαση Cicala (σκέψη 28).

21 — Αγωνώντας μάλιστα και το ότι, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή δέχτηκε ότι δεν βρισκόμαστε ενώπιον «άμεσης και ανεπιφύλακτης παραπομπής».

22 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006, C-217/05 (Συλλογή 2006, σ. I-11987).

23 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Bronner (σκέψεις 19 και 20), Poseidon Chartering (σκέψη 16), Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (σκέψη 20), και ETI (σκέψη 26). Υπό την αυτή έννοια, βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στις υποθέσεις Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, της 13ης Ιουλίου 2006, και ETI, της 3ης Ιουλίου 2007.

42. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, οι εθνικές διατάξεις στον τομέα του ανταγωνισμού (όπως το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Τρντ) εφαρμόζονται από κοινού με τα άρθρα 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ όταν οι συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές για τις οποίες πρόκειται «δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών» κατά την έννοια της Συνθήκης.

43. Αντιστρόφως, πρέπει συνακόλουθα να θεωρείται ότι οι εν λόγω εθνικές διατάξεις εφαρμόζονται ανεξαρτήτως του δικαίου της Ένωσης όταν δεν επαληθεύεται αυτός ο πιθανολογούμενος επηρεασμός του ενδοκοινοτικού εμπορίου. Ο νομοθέτης της Ένωσης υπήρξε πολύ σαφής στο σημείο αυτό: οι παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 3 του κανονισμού 1/2003 το διευκρινίζουν επακριβώς, η ίδια δε η ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου από τους κανόνες περί ανταγωνισμού ορίζει ότι το κριτήριο αυτό «προσδιορίζει επίσης το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 του κανονισμού 1/2003 για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που ορίζονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ]»²⁴.

44. Κατά συνέπεια, όταν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών ενδέχεται να επηρεάζεται, το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να εφαρμόζεται από κοινού με το δίκαιο της Ένωσης (άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003), το δε τελευταίο θα λειτουργεί ως «ανάχωμα» (άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003), αλλά, εκτός αυτών των περιπτώσεων, οι εθνικές διατάξεις περί ανταγωνισμού εφαρμόζονται (και, επομένως, πρέπει να ερμηνεύονται), κατ' αρχήν, ανεξαρτήτως του δικαίου της Ένωσης.

45. Επιπλέον, υπό το πρίσμα της Συνθήκης και του κανονισμού 1/2003, τα κράτη μέλη έχουν ίδιο πεδίο δράσεως στον τομέα του ανταγωνισμού το οποίο δεν καταλαμβάνει μόνον απλές διοικητικές και εκτελεστικές αρμοδιότητες, αλλά περιλαμβάνει επίσης νομοθετικές εξουσίες. Όταν ενεργούν στο επιφυλασσόμενο στα ίδια πεδίο, οι οικείες εξουσίες δεν περιορίζονται καθ' οποιονδήποτε τρόπο λόγω της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, εφόσον τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις αυτές, ούτε και υφίσταται εναρμονισμένη ευρωπαϊκή νομοθεσία στον συγκεκριμένο τομέα.

46. Άρα, το άρθρο 3 του κανονισμού 1/2003 δεν αρκεί αφεαυτού για τη θεμελίωση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου σε περιπτώσεις όπως η προκειμένη, κατά τις οποίες η διαφορά της κύριας δίκης πρέπει να επιλύεται αποκλειστικώς κατ' εφαρμογήν των εθνικών διατάξεων²⁵. Το αντίθετο θα στερούσε κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας το κριτήριο οριοθέτησεως του «επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών» και θα συνιστούσε υπέρμετρη παρέμβαση στην επιφυλασσόμενη εκουσίως και αποκλειστικώς στα ίδια σφαίρα κυριαρχίας.

47. Ασφαλώς, κατά τα τελευταία έτη σημειώθηκε προοδευτικός «εξευρωπαϊσμός» των εθνικών δικαίων ανταγωνισμού τα οποία, κυρίως όσον αφορά τα νέα κράτη μέλη, έχουν λάβει συχνά ως πρότυπο το δίκαιο της Ένωσης²⁶. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι ο αποκαλούμενος «εξευρωπαϊσμός» πρέπει να χωρήσει νομολογιακώς. Παρ' όλον ότι μπορεί να είναι σκόπιμο, ακόμη δε και επιθυμητό, τα κράτη μέλη να συγκλίνουν προς το δίκαιο της Ένωσης κατά την εφαρμοζόμενη σε αμιγώς εσωτερικές περιπτώσεις (χωρίς επηρεασμό του εμπορίου μεταξύ κρατών) περί ανταγωνισμού νομοθεσία τους, οι δε εθνικές αρχές να εμπνέονται, κατά την εφαρμογή και την ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου τους, από τη νομολογία του Δικαστηρίου επί των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, η σχετική εναρμόνιση δεν θα πρέπει να επιβάλλεται μέσω της διαδικασίας υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων.

24 — Ανακοίνωση της Επιτροπής – Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης (ΕΕ C 101, σ. 81-96, παράγραφος 8). Βλ., επίσης, ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των δικαστηρίων των κρατών μελών της ΕΕ κατά την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 ΕΚ (ΕΕ C 101 της 27ης Απριλίου 2004, σ. 54-64, παράγραφος 6).

25 — Τα πράγματα θα είχαν άλλως αν αποδεικνύονταν ότι οι επίδικες συμφωνίες βεβαίως και μπορούν να επηρεάσουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο, αλλά το συγκεκριμένο σημείο, όπως ήδη ανέφερα, δεν συζητήθηκε εν προκειμένω.

26 — Βλ., συναφώς, CSERES, K.J., «The impact of regulation 1/2003 in the new Member States», *The Competition Law Review*, τόμος 6, τεύχος 2 (Ιούλιος 2010).

48. Εν συμπεράσματι, επομένως, μόνο στην περίπτωση μιας αληθώς «άμεσης και ανεπιφύλακτης» παραπομπής στο δίκαιο της Ένωσης, όπως ακριβώς απαιτούν οι προπαρατεθείσες αποφάσεις Kleinwort-Benson και Teresa Cicala, μπορεί το προδικαστικό ερώτημα να κριθεί παραδεκτό, χωρίς να είναι εφικτή οποιαδήποτε παρέκκλιση από το κριτήριο αυτό στις περιπτώσεις εκείνες όπου η παραπομπή του εθνικού νομοθέτη αφορά διάταξη του δικαίου του ανταγωνισμού. Θεωρώ ότι, επειδή δεν πληρούνται εν προκειμένω οι ανωτέρω προϋποθέσεις, το Δικαστήριο πρέπει να απορρίψει την υποβληθείσα αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως λόγω αναρμοδιότητάς του να αποφανθεί συναφώς.

V – Εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος

49. Υπό την επιφύλαξη των εκτεθέντων στο προηγούμενο σημείο, και για την περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει το προδικαστικό ερώτημα παραδεκτό, θα προβώ στη συνέχεια στην επί της ουσίας εξέταση.

A– Προκαταρκτικές εκτιμήσεις

50. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά εν προκειμένω το Δικαστήριο αν είναι δυνατόν σειρά συμφωνιών μεταξύ διαφόρων εταιριών και ενώσεως εταιριών να χαρακτηρισθούν ως περιοριστικές του ανταγωνισμού λόγω του αντικειμένου τους κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Η εξέταση του υποβληθέντος ερωτήματος απαιτεί να διατυπωθούν αρχικά κάποιες προκαταρκτικές εκτιμήσεις όσον αφορά τις πραγματικές και νομικές ιδιομορφίες της υποθέσεως, όπως και να δοθούν κάποιες διευκρινίσεις σχετικά με τη φύση των επίδικων συμφωνιών και, τέλος, σχετικά με την έννοια των περιορισμών λόγω του αντικειμένου της συμφωνίας.

1. Οι ιδιομορφίες της υποθέσεως

51. Η ανά χείρας υπόθεση θέτει υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα περίπλοκης δέσμης συμφωνιών των οποίων πρωταγωνιστές είναι δύο ασφαλιστικές εταιρίες, ήτοι οι Allianz και Generali, αριθμός εμπόρων αυτοκινήτων και η ένωση μέλη της οποίας είναι όλοι οι τελευταίοι (ήτοι η GÉMOSZ), εμφανίζοντας το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα ότι, στις σχέσεις τους με τις ασφαλιστικές εταιρίες, οι έμποροι παρεμβαίνουν υπό διπλή ιδιότητα: κατά τον χρόνο της υπογραφής του ασφαλιστηρίου συμβολαίου ενός αυτοκινήτου από τους πελάτες τους, οι έμποροι ενεργούν ως διαμεσολαβητές των ασφαλιστικών εταιριών ή των ασφαλιστικών πρακτόρων, κατά δε τον χρόνο της επισκευής των οχημάτων μετά από ατύχημα, οι έμποροι παρεμβαίνουν υπό την ιδιότητά τους ως συνεργεία επισκευής αμειβόμενα από τις αντίστοιχες ασφαλιστικές εταιρίες, μεταξύ άλλων, αναλόγως του αριθμού των προηγούμενως συναφθέντων ασφαλιστηρίων συμβολαίων για λογαριασμό των εταιριών αυτών.

52. Οι Allianz και Generali συμφωνούν σε ετήσια βάση με τα συνεργεία επισκευής οχημάτων τους όρους επισκευής και τις τιμές που αυτά εφαρμόζουν σε σχέση με τα ασφαλισμένα από τις πρώτες οχήματα. Βάσει των συμφωνιών αυτών, τα συνεργεία μπορούν να προβαίνουν στην επισκευή των ασφαλισμένων οχημάτων, χωρίς να υποχρεούνται να συμβουλευούνται προηγουμένως τις ασφαλιστικές εταιρίες.

53. Από τα τέλη του 2002, πολλοί έμποροι αυτοκινήτων συγκεκριμένης μάρκας, οι οποίοι ενεργούν επίσης ως συνεργεία επισκευής, ζητούν από την GÉMOSZ να διαπραγματεύεται σε ετήσια βάση, επ' ονόματί τους, με τις ασφαλιστικές εταιρίες συμφωνίες-πλαίσια επί των αναφερθεισών τιμών.

54. Το 2004 και το 2005, η ασφαλιστική εταιρία Allianz συνήψε συμφωνίες-πλαίσια επί των εν λόγω τιμών με την GÉMOSZ. Αργότερα, η Allianz συνήψε ατομικές συμφωνίες με τους εμπόρους-συνεργεία βάσει των οικείων συμφωνιών-πλαisiών. Δυνάμει των εν λόγω ατομικών συμφωνιών, οι έμποροι-συνεργεία θα ελάμβαναν υψηλότερη αμοιβή από τη συμφωνηθείσα στο πλαίσιο της GÉMOSZ, υπό τον όρον ότι θα επιτύγχαναν ή θα διατηρούσαν συγκεκριμένο ποσοστό ασφαλιστηρίων της Allianz επί του συνόλου των πωληθέντων από τον συγκεκριμένο έμπορο ασφαλιστηρίων συμβολαίων αυτοκινήτων.

55. Η Generali δεν συνήψε καμία συμφωνία-πλαίσιο με την GÉMOSZ κατά την περίοδο αναφοράς, συνήψε όμως ατομικές συμφωνίες με τους εμπόρους. Αυτές οι συμφωνίες δεν περιείχαν, όπως φαίνεται, ρήτρες αυξήσεως της αμοιβής όπως οι προβλεπόμενες στις συμφωνίες της Allianz, αν και η ουγγρική αρχή ανταγωνισμού διαπίστωσε ότι η Generali εφήρμοζε στην πράξη κάποια ανάλογα εμπορικά κίνητρα.

56. Εξάλλου, μεταξύ των ετών 2000 και 2005, τόσο η Allianz όσο και η Generali συνήψαν διάφορες συμφωνίες με ασφαλιστικούς πράκτορες για την προώθηση των πωλήσεων των προϊόντων των ασφαλιστικών εταιριών, με αντάλλαγμα υψηλότερη αμοιβή.

57. Η σημαντικότερη πολυπλοκότητα της υπό εξέταση υποθέσεως οφείλεται, επομένως, στο γεγονός ότι στο πλαίσιο της διαπλέκονται δραστηριότητες ενδεχομένως περιοριστικές του ανταγωνισμού, προσιδιάζουσες σε δύο πολύ διαφορετικές μεταξύ τους αγορές: στην ασφαλιστική αγορά και στην αγορά παροχής υπηρεσιών συνισταμένων στην επισκευή αυτοκινήτων. Η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα απαιτεί, επομένως, κάποια διαφοροποίηση μεταξύ των δύο θιγομένων αγορών.

2. Επί των επίδικων συμφωνιών

58. Πέραν αυτού του πολύπλοκου πλέγματος συμφωνιών, δεν μπορώ να μην επισημάνω ότι το υποβληθέν από το ουγγρικό ανώτατο δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται αποκλειστικώς στις «διμερείς συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και ορισμένων συνεργείων επισκευής αυτοκινήτων», καθώς και σε αυτές που συνήφθησαν «μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και ενώσεως συνεργείων επισκευής αυτοκινήτων».

59. Το παρόν προδικαστικό ερώτημα αφορά, επομένως, μόνον αυτές τις συμφωνίες, δηλαδή, τις συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ των ασφαλιστικών εταιριών Allianz και Generali με διάφορους εμπόρους-συνεργεία, αφενός, και αυτές που συνήφθησαν μεταξύ της Allianz και της ενώσεως των εμπόρων (της GEMOSZ), αφετέρου.

60. Πάντως, η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή θεωρούν ότι οι αναφερθείσες συμφωνίες πρέπει να εξεταστούν από κοινού με ορισμένες αποφάσεις της GEMOSZ και με τις συμφωνίες που υπέγραψαν οι ασφαλιστικές εταιρίες με τους ασφαλιστικούς πράκτορες των εμπόρων. Ανεξαρτήτως της κατά γράμμα διατυπώσεως του προδικαστικού ερωτήματος, και για τους λόγους που θα εκθέσω κατωτέρω, φρονώ ότι δύσκολα μπορεί να αποφευχθεί η σφαιρική εξέτασή του.

3. Επί της εννοίας «των περιορισμών ως εκ του αντικειμένου συμφωνίας»

61. Μέσω του προδικαστικού ερωτήματός του, το ουγγρικό ανώτατο δικαστήριο ερωτά αν οι αναφερθείσες συμφωνίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως περιοριστικές του ανταγωνισμού λόγω του αντικειμένου τους κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

62. Σύμφωνα με την αναφερθείσα διάταξη, «είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς».

63. Το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ περιλαμβάνει επομένως δύο είδη απαγορευμένων περιορισμών του ανταγωνισμού: τους «λόγω αντικειμένου» και τους «λόγω του αποτελέσματός τους». Όπως έχει επισημανθεί νομολογιακά, η χρήση του συνδέσμου «ή» καταδεικνύει ότι ο δεύτερος από τους ανωτέρω λόγους είναι επικουρικός σε σχέση με τον πρώτο: κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί «το αντικείμενο αυτό καθ' εαυτό της συμφωνίας, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου πρέπει να εφαρμόζεται», αλλά, «αν από την εξέταση των ρητρών της συμφωνίας αυτής δεν προκύπτει ότι είναι αρκούντως επιβλαβής για τον ανταγωνισμό, πρέπει να εξεταστούν τα αποτελέσματά της, προς επιβολή δε της απαγορεύσεως πρέπει να συντρέχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι πράγματι ο ανταγωνισμός είτε παρεμποδίστηκε είτε περιορίστηκε είτε νοθεύτηκε αισθητά». Η διάκριση μεταξύ «παραβάσεων λόγω του αντικειμένου» και «παραβάσεων λόγω των αποτελεσμάτων» έγκειται, επομένως, στο γεγονός ότι ορισμένες μορφές συμπτύξεως μεταξύ επιχειρήσεων μπορούν να θεωρηθούν, ως εκ της φύσεώς τους, ως παραβλάπτουσες την ορθή λειτουργία του ανταγωνισμού²⁷.

64. Ο χαρακτηρισμός μιας συμφωνίας ή πρακτικής ως περιοριστικής του ανταγωνισμού λόγω του αντικειμένου της λειτουργεί ως ένα είδος «τεκμηρίου», εφόσον, αν επιβεβαιωθεί η περιοριστική φύση της, δεν θα είναι αναγκαίο να αποδειχθούν ποια είναι τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης συμφωνίας ή πρακτικής για τον ανταγωνισμό. Επιπλέον, η απαγόρευση μπορεί να επιβληθεί προληπτικώς, χωρίς να τηρείται στάση αναμονής μέχρις ότου τα ενδεχομένως βλαπτικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα επέλθουν στην πράξη²⁸.

65. Όπως αναφέρει η Επιτροπή στις κατευθυντήριες γραμμές της σχετικά με την εφαρμογή της παραγράφου 3 του άρθρου [101 ΣΛΕΕ], «πρόκειται για περιορισμούς οι οποίοι, ενόψει των στόχων που επιδιώκουν οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού, είναι τόσο πιθανό να επηρεάσουν δυσμενώς τον ανταγωνισμό ώστε δεν είναι ανάγκη, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου [101 ΣΛΕΕ], να αποδειχθούν οι συγκεκριμένες επιπτώσεις τους στην αγορά. Το τεκμήριο αυτό βασίζεται στον σοβαρό χαρακτήρα του περιορισμού καθώς και στην εμπειρία, από την οποία προκύπτει ότι οι συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην αγορά και να θέτουν σε κίνδυνο τους στόχους που επιδιώκουν οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού»²⁹. Από τα προεκτεθέντα συνάγεται, κατά τη γνώμη μου, ότι η συγκεκριμένη κατηγορία πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς και να περιορίζεται στις περιπτώσεις εκείνες οι οποίες ενέχουν τον ιδιαίτερος σοβαρό και εγγενή κίνδυνο επελεύσεως αρνητικών αποτελεσμάτων.

27 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Νοεμβρίου 2008, C-209/07, Beef Industry Development Society και Barry Brothers (Συλλογή 2008, σ. I-8637, σκέψεις 15 και 17).

28 — Υπό την έννοια αυτή, κατά πάγια νομολογία, για την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, «περιτεύει [...] η συνεκτίμηση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας, εφόσον έχει προφανώς ως σκοπό τον περιορισμό, την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού». Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1966, 56/64 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 363, σκέψη 496), και της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 491).

29 — Ανακοίνωση της Επιτροπής – Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3, της Συνθήκης (ΕΕ 2004, C 101, σ. 97/118, παράγραφος 21).

66. Σύμφωνα όμως με πάγια νομολογία, προκειμένου να εκτιμηθεί αν μια συμφωνία έχει αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό, πρέπει να εξετασθούν, ιδίως, το περιεχόμενο των διατάξεών της και οι αντικειμενικοί σκοποί τους οποίους αυτή επιδιώκει, καθώς και η οικονομική και η νομική αλληλουχία στην οποία εντάσσεται η συμφωνία. Έστω και αν η πρόθεση των μερών δεν αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της εξακριβώσεως του περιοριστικού χαρακτήρα μιας συμφωνίας, τίποτε δεν εμποδίζει την Επιτροπή ή τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης να τη λαμβάνουν υπόψη³⁰.

67. Ακολουθώντας τη νομολογία αυτή, στην υπό κρίση υπόθεση προτίθεται να εξετάσω το περιεχόμενο και τους αντικειμενικούς σκοπούς που επιδιώκουν οι αναφερθείσες από το αιτούν δικαστήριο συμφωνίες, ήτοι, οι συμφωνίες μεταξύ, αφενός, των ασφαλιστικών εταιριών και, αφετέρου, ορισμένων συνεργείων-εμπόρων ή της ενώσεως της οποίας αποτελούν μέλη (της GEMOSZ). Κατόπιν, θα εξετάσω την οικονομική και τη νομική αλληλουχία στην οποία εντάσσονται οι συμφωνίες-πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων αναγκαστικώς, κατά τη γνώμη μου, και των συμφωνιών και αποφάσεων στις οποίες αναφέρονται η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, δηλαδή, των αποφάσεων της GEMOSZ και των συμφωνιών με τους ασφαλιστικούς πράκτορες.

B – Το περιεχόμενο και ο αντικειμενικός σκοπός των επίδικων συμφωνιών

68. Κατά τη γνώμη μου, όσον αφορά κατ' αρχάς το περιεχόμενο και τον αντικειμενικό σκοπό τους, οι αποτελούσες αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος συμφωνίες, μέσω των οποίων οι ασφαλιστικές εταιρίες προσφέρουν υψηλότερη αμοιβή στους εμπόρους για την επισκευή των αυτοκινήτων όταν είναι μεγαλύτερο το ποσοστό ασφαλιστηρίων της οικείας εταιρίας που έχουν πωληθεί από τον έμπορο, δεν δικαιολογούν τον νομικό χαρακτηρισμό τους ως περιορισμοί λόγω αντικειμένου.

69. Κατ' αρχάς, πρέπει να τονιστεί ότι πρόκειται για κάθετες συμφωνίες, στις οποίες, κατά κανόνα και εκτός εξαιρέσεως, δεν εφαρμόζεται το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ³¹. Αντίθετα, επομένως, από τις οριζόντιες συμφωνίες³², όπου είναι σαφώς ευκολότερο να προσδιοριστούν περιοριστικά του ανταγωνισμού αντικείμενα ή αποτελέσματα, οι κάθετες συμφωνίες είναι σημαντικά πολυπλοκότερες.

70. Η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή αμφισβητούν, ωστόσο, τον χαρακτηρισμό αυτών των συμφωνιών ως καθέτων. Κατά τη γνώμη τους, μεταξύ των ασφαλιστικών εταιριών και των εμπόρων-συνεργείων δεν υφίσταται καμία έννομη σχέση δυνάμει της οποίας ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη να παρέχει υπηρεσίες στο άλλο. Στο μέτρο που τα συνεργεία επισκευής δεν είναι πελάτες των ασφαλιστικών εταιριών και οι ωριαίες αμοιβές επισκευής δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αντιπαροχή για την πώληση ασφαλιστηρίων, δεν μπορεί εν προκειμένω να γίνεται λόγος για πραγματικό «κάθετο χαρακτήρα». Αμφότερες θεωρούν, εντέλει, ότι δεν πρόκειται για κάθετες συμφωνίες, δεδομένου ότι δεν υφίσταται έννομη σχέση λόγω της οποίας ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη να παρέχει υπηρεσία στο άλλο.

71. Αντιθέτως, η Allianz υποστηρίζει ότι οι συμφωνίες της με τους εμπόρους είναι σαφώς κάθετες, εφόσον οι τελευταίοι της παρέχουν, έναντι αμοιβής, υπηρεσία επισκευής ασφαλισμένων οχημάτων ή υπηρεσία διαμεσολαβήσεως κατά την πώληση ασφαλιστηρίων.

30 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 3369, σκέψεις 23 έως 25), και της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P και C-519/06 P, GlaxoSmithKline κ.λπ. (Συλλογή 2009, σ. I-9291, σκέψη 58).

31 — Βλ., συναφώς, άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΕ) 330/2010 της Επιτροπής, της 20ής Απριλίου 2010, για την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 3, της ΣΛΕΕ σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ L 102, σ. 1). Το άρθρο 3 περιλαμβάνει κάποια ανώτατα μερίδια αγοράς για τα οποία εφαρμόζεται η εξαίρεση και το άρθρο 5 απαριθμεί κάποιους κάθετους περιορισμούς που δεν καλύπτονται από αυτή την εξαίρεση.

32 — Μεταξύ ανταγωνιστριών επιχειρήσεων: για παράδειγμα, τούτο θα ίσχυε μετά βεβαιότητας αν υφίστατο συμφωνία περί των αμοιβών επισκευής μεταξύ της Allianz και της Generali.

72. Κατά τη γνώμη μου, η θέση της Allianz συμφωνεί περισσότερο με τον ευρύ ορισμό των κάθετων συμφωνιών που προβλέπει ο κανονισμός 330/2010. Πράγματι, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού τις ορίζει ως «κάθετες συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που συνάπτονται μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων καθεμία εκ των οποίων δραστηριοποιείται, για τους σκοπούς της συμφωνίας ή της εναρμονισμένης πρακτικής, σε διαφορετικό επίπεδο της αλυσίδας παραγωγής ή διανομής, και που αφορούν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα μέρη δύνανται να προμηθεύονται, να πωλούν ή να μεταπωλούν ορισμένα αγαθά ή υπηρεσίες».

73. Θεωρώ, επομένως, πρώτον, ότι οι ασφαλιστικές εταιρίες και οι έμποροι-συνεργεία ενεργούν για τους σκοπούς της συμφωνίας σε διαφορετικά επίπεδα της αλυσίδας διανομής και, δεύτερον, ότι στις αμφισβητούμενες συμφωνίες τα συμβαλλόμενα μέρη θέτουν τους όρους υπό τους οποίους οι έμποροι παρέχουν συγκεκριμένες υπηρεσίες στις ασφαλιστικές εταιρίες, υπηρεσίες που αυτές αμείβουν στη συμφωνηθείσα τιμή. Υπό την έννοια αυτή, δεν συζητείται, για παράδειγμα, ότι οι έμποροι εμπορεύονται τα ασφαλιστικά προϊόντα των ασφαλιστικών εταιριών έναντι αμοιβής, και πράγματι με το προδικαστικό ερώτημα ερωτάται αν η επιλεγείσα μορφή αμοιβής (μέσω της ωριαίας τιμής επισκευής) συμβιβάζεται με το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Κατά συνέπεια, οι συμφωνίες στις οποίες αναφέρεται το προδικαστικό ερώτημα αποτελούν, όπως εγώ τις αντιλαμβάνομαι, κάθετες συμφωνίες.

74. Όμως, επί του παρόντος, το Δικαστήριο έχει χαρακτηρίσει ως περιορισμούς του ανταγωνισμού λόγω αντικειμένου, στην περίπτωση των κάθετων συμφωνιών, μόνον την επιβολή ελάχιστων τιμών μεταπωλήσεως³³, την απαγόρευση παράλληλης εμπορίας μεταξύ κρατών μελών, με την καθιέρωση απόλυτης εδαφικής προστασίας³⁴, και, πλέον πρόσφατα, τις ρήτρες με τις οποίες απαγορεύεται στους διανομείς η χρησιμοποίηση του Διαδικτύου για την πώληση συγκεκριμένων προϊόντων, εκτός της περιπτώσεως όπου η εν λόγω απαγόρευση δικαιολογείται αντικειμενικώς, όπως στο πλαίσιο συστήματος επιλεκτικής διανομής³⁵.

75. Αντιθέτως, όπως θα εκθέσω στη συνέχεια, οι συμφωνίες για τις οποίες πρόκειται εδώ δεν μπορούν αφεαυτών, κατά τη γνώμη μου, να είναι περιοριστικές όπως μπορούσαν να είναι οι αναφερθείσες ρήτρες.

76. Η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι το γεγονός ότι οι επίδικες συμφωνίες εξαρτούν το ποσόν της ωριαίας τιμής επισκευής που πρέπει να πληρώνουν οι ασφαλιστικές εταιρίες από την εκ μέρους του εμπόρου-συνεργείου πώληση ορισμένου ποσοστού προϊόντων τους αντί της πώλησεως ενός απόλυτου αριθμού, αποσκοπεί στην επ' αόριστον παράταση της κατανομής των μεριδίων αγοράς των ασφαλιστικών εταιριών που υφίσταται κατά τον χρόνο της συνάψεως των συμφωνιών, στόχος αφεαυτού αντίθετος προς τον ανταγωνισμό. Οι συμφωνίες έχουν ως αποτέλεσμα να συνδέουν δραστηριότητες που κατ' αρχήν είναι ανεξάρτητες, ήτοι, την επισκευή αυτοκινήτων και την πώληση ασφαλιστηρίων, αλλοιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τη συνήθη λειτουργία της αγοράς και επιβεβαιώνοντας τον αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό των επίδικων συμφωνιών.

33 — Απόφαση της 3ης Ιουλίου 1985, 243/83, Binon (Συλλογή 1985, σ. 2015).

34 — Προπαρατεθείσα απόφαση Consten και Grundig κατά Επιτροπής, και απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 1978, 19/77, Miller (Συλλογή τόμος 1978, σ. 47).

35 — Απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2011, C-439/09, Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS (Συλλογή 2011, σ. I-9419).

77. Κατ' αρχάς, οφείλω να υπενθυμίσω ότι το δίκαιο του ανταγωνισμού δεν απαγορεύει ρητώς αυτό το είδος ρητρών, οι σκοποί των οποίων λαμβάνουν τη μορφή ενός ποσοστού, ούτε επιβάλλει κυρώσεις σε οποιαδήποτε κάθετη συμφωνία σκοπούσα στην αύξηση των ιδίων πωλήσεων σε βάρος των πωλήσεων των ανταγωνιστών. Η πλέον σαφής απόδειξη περί αυτού είναι η επιδεικνυόμενη ανοχή, εντός ορισμένων χρονικών ορίων, των ρητρών που καλούνται «ρήτρες χρήσεως μιας μόνο μάρκας» ή ρήτρες περί της υποχρέωσης μη ασκήσεως ανταγωνισμού, οι οποίες όχι απλώς ενθαρρύνουν τη μη άσκηση ανταγωνισμού αλλά και απαγορεύουν την εμπορία προϊόντων των ανταγωνιστών³⁶.

78. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 330/2010, για παράδειγμα, αποκλείει μόνο τη δυνατότητα εφαρμογής της εξαιρέσεως του άρθρου 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ (και επιβάλλει, συνακόλουθα, το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ) στις υποχρεώσεις μη ασκήσεως ανταγωνισμού, «η διάρκεια των οποίων είναι αόριστη ή υπερβαίνει τα πέντε έτη», πράγμα το οποίο θα επέτρεπε την εφαρμογή της εξαιρέσεως στην περίπτωση υποχρεώσεων μικρότερης διάρκειας. Οι δε κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με τους κάθετους περιορισμούς επιβεβαιώνουν ότι «οι υποχρεώσεις προώθησης συγκεκριμένου σήματος με διάρκεια ισχύος μικρότερη του έτους που συνάπτονται από επιχειρήσεις που δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση θεωρείται κατά κανόνα ότι δεν προκαλούν σημαντικά αντι-ανταγωνιστικά αποτελέσματα ούτε καθαρά αρνητικά αποτελέσματα»³⁷.

79. Προφανώς, το γεγονός ότι ο κανονισμός 330/2010 προβλέπει ότι σε ορισμένο είδος κάθετων συμφωνιών δεν εφαρμόζεται η εξαίρεση δεν σημαίνει ότι πρέπει να εμπίπτουν αυτομάτως στην κατηγορία των περιορισμών λόγω αντικειμένου. Ωστόσο, είναι επίσης βέβαιον ότι ο «μαύρος πίνακας» του κανονισμού 330/2010 και οι προσδιοριζόμενοι από την Επιτροπή ως «hardcore» περιορισμοί επικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό με τις συμφωνίες και πρακτικές που η νομολογία χαρακτηρίζει ως περιορισμούς λόγω αντικειμένου. Κατά συνέπεια, αν και δεν πρόκειται για καθοριστικό κριτήριο, είναι προφανές ότι οι οικείοι πίνακες μπορούν να χρησιμοποιούνται ως ένδειξη, ειδικότερα, αυτού που δεν αποτελεί περιορισμό λόγω αντικειμένου.

80. Επιπλέον, αφού εξέτασε προηγουμένως ορισμένες κάθετες συμφωνίες που περιείχαν υποχρεώσεις μη ασκήσεως ανταγωνισμού αυτού του είδους, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποτελούν περιορισμούς του ανταγωνισμού λόγω αντικειμένου, αν και πρέπει να εξεταστεί αν έχουν ως αποτέλεσμα να τον εμποδίζουν, να τον περιορίζουν ή να τον νοθεύουν³⁸.

81. Κατά τη γνώμη μου, οι επίδικες συμφωνίες, υπό το φως του περιεχομένου και του σκοπού τους, δεν είναι τόσο πιθανό να περιορίζουν τον ανταγωνισμό όπως οι κάθετες συμφωνίες που έχουν ήδη κριθεί στο παρελθόν από τη νομολογία ως περιορισμοί λόγω αντικειμένου. Επιπλέον, η δυνατότητά τους να περιορίζουν τον ανταγωνισμό φαίνεται να είναι ακόμη και μικρότερη αυτής των κάθετων συμφωνιών οι οποίες, σύμφωνα με τη νομολογία, δεν αποτελούν περιορισμούς λόγω αντικειμένου, αν και μπορούν ενδεχομένως να παράγουν αποτελέσματα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό³⁹.

36 — Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 330/2010, ως υποχρέωση μη ασκήσεως ανταγωνισμού πρέπει να νοείται «κάθε άμεση ή έμμεση υποχρέωση δυνάμει της οποίας ο αγοραστής δεν μπορεί να παράγει, να αγοράζει, να πωλεί ή να μεταπωλεί αγαθά ή υπηρεσίες που είναι ανταγωνιστικά προς τα αναφερόμενα στη σύμβαση αγαθά ή υπηρεσίες, ή οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση υποχρέωση του αγοραστή να πραγματοποιεί από τον προμηθευτή ή από άλλη επιχείρηση την οποία υποδεικνύει ο προμηθευτής, πάνω από το 80% των συνολικών προμηθειών του σε αναφερόμενα στη σύμβαση αγαθά ή υπηρεσίες και υποκατάστατά τους στη σχετική αγορά, του ποσοστού αυτού υπολογιζόμενου με βάση την αξία ή, όταν αυτή είναι η συνήθης πρακτική του κλάδου, με βάση τον όγκο των προμηθειών του αγοραστή κατά το προηγούμενο ημερολογιακό έτος».

37 — ΕΕ C 130, σ. 1, παράγραφος 133.

38 — Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, Δηλιμίτης (Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψεις 13 έως 15), της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-214/99, Neste (Συλλογή 2000, σ. I-11121, σκέψη 25), της 11ης Σεπτεμβρίου 2008, C-279/06, CEPISA (Συλλογή 2008, σ. I-6681, σκέψη 43), και της 2ας Απριλίου 2009, C-260/07, Pedro IV Servicios (Συλλογή 2009, σ. I-2437, σκέψη 83).

39 — Βλ. προπαρατεθείσα στην προηγούμενη υποσημείωση νομολογία.

Γ– Η οικονομική και η νομική αλληλουχία των επίδικων συμφωνιών

82. Όπως λοιπόν προανέφερα, για να προσδιοριστεί αν συγκεκριμένη συμφωνία αποτελεί περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου της, επιβάλλεται εκ παραλλήλου να εξεταστεί, όπως διευκρινίζεται νομολογιακώς, η οικονομική και η νομική αλληλουχία στην οποία εντάσσεται μια τέτοια συμφωνία⁴⁰.

83. Υπό την έννοια αυτή, η ανακοίνωση της Επιτροπής για την εφαρμογή της παραγράφου 3, του άρθρου [101 ΣΛΕΕ] αναφέρει ότι «μπορεί επίσης να χρειασθεί να εξετασθεί το πλαίσιο στο οποίο (πρόκειται να) εφαρμόζεται και η πραγματική διαγωγή και συμπεριφορά των μερών στην αγορά. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να χρειασθεί να εξετασθούν τα πραγματικά περιστατικά που αποτελούν τη βάση της συμφωνίας και οι ειδικές συνθήκες στις οποίες εφαρμόζεται, προτού διαμορφωθεί το συμπέρασμα κατά πόσον ένας συγκεκριμένος περιορισμός έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Ο περιορισμός του ανταγωνισμού ως αντικείμενο συμφωνίας μπορεί να προκύπτει ακόμη και αν δεν υπάρχει ρητή σχετική πρόβλεψη σ' αυτήν, από τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η συμφωνία»⁴¹.

84. Πλην όμως, στην παρούσα περίπτωση οι επίδικες συμφωνίες έχουν εφαρμοστεί εντός ενός πολύ ειδικού πλαισίου, το οποίο εμφανίζει ορισμένες προβληματικές εκ πρώτης όψεως πτυχές.

85. Αφενός, οι αποφάσεις της GÉMOSZ αποτελούν προφανώς από κάθε άποψη οριζόντια συμφωνία μεταξύ εμπόρων αυτοκινήτων σχετικά με τις τιμές και τους όρους των υπηρεσιών επισκευής των οχημάτων με κινητήρα. Αφετέρου, οι ασφαλιστικές εταιρίες που συνήψαν τις επίδικες συμφωνίες, ήτοι οι Allianz και Generali, είχαν από κοινού, όπως αναφέρθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, μερίδιο άνω του 70 % της σχετικής αγοράς. Κατά συνέπεια, επιτυγχάνοντας τη σύναψη συμφωνιών με τους εμπόρους και/ή με την GÉMOSZ σχετικά με τις τιμές επισκευής, βασισμένες στις προηγούμενες συμφωνηθείσες αμοιβές στο πλαίσιο της ενώσεως, οι ισχυρότερες ασφαλιστικές εταιρίες της αγοράς σταθεροποίησαν και κατέστησαν αποτελεσματική την οριζόντια συμφωνία των εμπόρων. Τελικώς, οι συμφωνίες των ασφαλιστικών εταιριών με τους ασφαλιστικούς πράκτορες ενισχύουν τα τυχόν στρεφόμενα κατά του ανταγωνισμού αποτελέσματα που απορρέουν από τις συμφωνίες μεταξύ των ασφαλιστικών εταιριών και των εμπόρων.

86. Κατά τη γνώμη μου, και κατ' αρχάς μόνον από την άποψη της αγοράς ασφαλίσεως των αυτοκινήτων, όλες αυτές οι περιστάσεις ενδέχεται να μην αρκούν για να χαρακτηρισθούν οι αναφερθείσες από το αιτούν δικαστήριο κάθετες συμφωνίες ως περιοριστικές του ανταγωνισμού λόγω του αντικειμένου τους.

87. Ασφαλώς, οι Allianz και Generali επιδίωκαν, με τις συμφωνίες τους με την GÉMOSZ και με τους εμπόρους-συνεργεία, να αυξήσουν τα μερίδιά τους αγοράς, προκαλώντας τον αποκλεισμό των ανταγωνιστών. Ωστόσο, όπως ήδη επισήμανα, ο σκοπός αυτός δεν προσέδωσε στις αναφερθείσες επίδικες συμφωνίες τον χαρακτηρισμό τους ως περιορισμών λόγω του αντικειμένου τους.

88. Για τη διαπίστωση περιορισμού λόγω αντικειμένου στην αγορά ασφαλίσεως είναι αναγκαίο, κατά τη γνώμη μου, να αποδειχθεί ότι μεταξύ της Allianz και της Generali υπήρξε οριζόντια συμφωνία αντίθετη προς τον ανταγωνισμό ή, τουλάχιστον, εναρμονισμένη πρακτική αποβλέπουσα στον αποκλεισμό των ανταγωνιστών της αγοράς, πρακτική η οποία ήταν περιοριστική του ανταγωνισμού λόγω του αντικειμένου της. Αυτή φαίνεται να είναι επίσης και η θέση της Επιτροπής, όπως προκύπτει

40 — Βλ., κυρίως, απόφαση IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψεις 23 έως 25).

41 — Προπαρατεθείσα ανακοίνωση (παράγραφος 22).

από το δικόγραφο της όπου υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να υφίσταται εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ των ασφαλιστικών εταιριών στην παρούσα περίπτωση λαμβάνοντας υπόψη, ειδικώς, το πανομοιότυπο των όρων των συμβολαίων που συνήψαν, αντιστοίχως, η Allianz με την GÉMOSZ και τους εμπόρους ατομικώς, και η Generali με τους εμπόρους ατομικώς.

89. Στο πλαίσιο αυτό, ωστόσο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, «η εναρμονισμένη πρακτική κατά την έννοια του άρθρου [101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ], αποτελεί μια μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων, ο οποίος, χωρίς να έχει προχωρήσει μέχρι συνάψεως συμβάσεως κατά κυριολεξία, υποκαθιστά συνειδητώς τους κινδύνους του ανταγωνισμού με μια πρακτική συνεργασία μεταξύ τους. Το Δικαστήριο επισήμανε επίσης, με την απόφασή του της 16ης Δεκεμβρίου 1975, *Suiker Unie* κατά Επιτροπής [...], ότι τα κριτήρια του συντονισμού και της συνεργασίας που συνθέτουν μια εναρμονισμένη πρακτική, χωρίς να απαιτούν την [επεξεργασία] ενός πραγματικού “σχεδίου”, πρέπει να [ερμηνεύονται υπό το φως της αντιλήψεως που εμπεριέχεται στις διατάξεις της Συνθήκης περί ανταγωνισμού, σύμφωνα με την οποία κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει κατά τρόπο αυτοτελή την πολιτική που προτίθεται να ακολουθήσει στην κοινή αγορά, περιλαμβανομένης της επιλογής των αποδεκτών των προσφορών του και των πωλήσεών του]. Είναι μιν ακριβές ότι αυτή η απαίτηση αυτονομίας δεν αποκλείει το δικαίωμα των επιχειρηματιών να προσαρμόζονται επιτηδείως στη διαπιστωμένη ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους, πλην όμως αντιτίθεται αυστηρώς σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ των επιχειρηματιών αυτών, η οποία έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού που δεν αντιστοιχούν προς τις κανονικές συνθήκες της εν λόγω αγοράς, λαμβανομένων υπ’ όψη της φύσεως των προϊόντων ή των παρεχομένων υπηρεσιών, της σπουδαιότητας και τού αριθμού των επιχειρήσεων και τού όγκου τής αγοράς αυτής»⁴².

90. Κατά συνέπεια, η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής απαιτεί, αφενός, τη διαπίστωση συγκλίσεως της βουλήσεως διαφόρων ανταγωνιστών στο να υποκαταστήσουν τους κινδύνους του ανταγωνισμού με τον μεταξύ τους συντονισμό, και κάποιο είδος άμεσης ή έμμεσης επαφής μεταξύ των ιδίων⁴³. Επιπλέον, μια εναρμονισμένη πρακτική «ενέχει, πέρα από τη διαβούλευση μεταξύ επιχειρήσεων, και συμπεριφορά στην αγορά συνακόλουθη προς αυτή τη διαβούλευση και σχέση αιτίου και αιτιατού μεταξύ των δύο αυτών στοιχείων»⁴⁴.

91. Υπό το φως της συναφούς της νομολογίας, η Επιτροπή θεωρεί ότι το γεγονός ότι οι ασφαλιστικές εταιρίες δέχθηκαν τους τυποποιημένους όρους που πρότειναν οι έμποροι, καθώς και το γεγονός ότι οι όροι των συμβολαίων είναι παρόμοιοι ή ακόμη και πανομοιότυποι, καθιστά σαφές ότι πρόκειται για οριζόντιες συμφωνίες, ή τουλάχιστον για εναρμονισμένες πρακτικές, εφαρμοζόμενες χωριστά, τόσο από τις ασφαλιστικές εταιρίες όσο και από τους εμπόρους.

92. Υπενθυμίζω συναφώς, ωστόσο, ότι η παράλληλη συμπεριφορά δεν αρκεί από μόνη της για να αποδειχθεί η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής, αν υφίσταται άλλη ευλογοφανής εξήγηση της εν λόγω συμπεριφοράς. Κατά τη σαφή διατύπωση του Δικαστηρίου: «Προκειμένου να προσδιοριστεί η αποδεικτική αξία των διαφόρων αυτών στοιχείων, πρέπει να υπομνηστεί ότι η ύπαρξη παράλληλης συμπεριφοράς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη εναρμονισμένης πρακτικής, παρά μόνο όταν η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής αποτελεί τη μόνη βάσιμη εξήγηση για τη συμπεριφορά αυτή.

42 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1981, 172/80, *Züchner* (Συλλογή 1981, σ. 2021, σκέψεις 12 έως 14).

43 — Συναφώς, μπορεί να παρατεθεί η απόφαση της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, *ICI* κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 99, σκέψη 64): «ναι μιν το άρθρο 85 διακρίνει την έννοια της “εναρμονισμένης πρακτικής” από την έννοια “συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων” ή “αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων”, αυτό όμως γίνεται με την πρόθεση να υπαχθεί στις απαγορεύσεις αυτού του άρθρου μια μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων η οποία, χωρίς να έχει φθάσει μέχρι του σημείου πραγματοποιήσεως μιας καθ’ αυτό συμφωνίας, αντικαθιστά συνειδητά τους κινδύνους του ανταγωνισμού με πρακτική συνεργασία μεταξύ τους έναντι των κινδύνων του ανταγωνισμού».

44 — Απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, C-199/92 P, *Hüls* κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. I-4287, σκέψη 161).

Πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το άρθρο 85 της Συνθήκης απαγορεύει μεν κάθε μορφή συμπαιγνίας που θα μπορούσε να νοθεύσει τον ανταγωνισμό, αλλά δεν αφαιρεί από τους επιχειρηματίες το δικαίωμα να προσαρμόζονται ευφυώς στη διαπιστωθείσα ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους»⁴⁵.

93. Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν υφίστανται αποδείξεις ενός τέτοιου συντονισμού ή μιας τέτοιας εναρμονισμένης πρακτικής. Μόνον αν υπήρχαν οι εν λόγω αποδείξεις θα επρόκειτο σαφώς για περιορισμό λόγω αντικειμένου στην ασφαλιστική αγορά, εφόσον ο συντονισμός μεταξύ ανταγωνιστών για τη μεταξύ τους κατανομή της αγοράς αποτελεί έναν από τους περιορισμούς του ανταγωνισμού που δικαιολογούν τον εν λόγω χαρακτηρισμό βάσει της προπαρατεθείσας νομολογίας.

94. Αν, αντιθέτως, διαπιστώνεται μόνον η πρόθεση καθεμίας από τις ασφαλιστικές εταιρίες να αυξήσει τις πωλήσεις της, αφενός, και να συνάψει συμβάσεις με τους εμπόρους περιλαμβάνουσες παρόμοιες ρήτρες, αφετέρου, οπότε η τυχόν ομοιότητα οφείλεται στο ότι οι έμποροι είχαν συμφωνήσει προηγουμένως μεταξύ τους για την ωριαία αμοιβή που είχαν την πρόθεση να ζητήσουν, τότε θεωρώ ότι δεν μπορεί να αποδειχθεί η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής.

95. Αντιθέτως, είναι λιγότερο δύσκολη η διαπίστωση ότι αυτό το ίδιο πλέγμα συμφωνιών αποτελεί περιορισμό του ανταγωνισμού λόγω αντικειμένου *στην αγορά υπηρεσιών επισκευής των αυτοκινήτων*.

96. Είναι προφανώς αποδεδειγμένο ότι η άνοδος των οριζοντίως συμφωνηθεισών από τους εμπόρους ωριαίων αμοιβών είχε αντίκτυπο στις συμβάσεις με τις ασφαλιστικές εταιρίες, οι οποίες όχι μόνον υιοθέτησαν τις συμφωνηθείσες μεταξύ των εμπόρων στο πλαίσιο της GÉMOSZ τιμές αλλά και επιπλέον τις αύξησαν υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

97. Εκ πρώτης όψεως, επομένως, η αποτελεσματικότητα της αναφερθείσας οριζόντιας συμφωνίας σχετικά με τις αμοιβές επισκευής εξηρτάτο από την αποδοχή των όρων της από τις ασφαλιστικές εταιρίες, όπως προφανώς συνέβη. Οι κάθετες συμφωνίες μεταξύ των εμπόρων-συνεργείων (ή της ίδιας της GÉMOSZ) και των ασφαλιστικών εταιριών επικύρωσαν μια οριζόντια συμφωνία, αφεαυτής αντίθετη προς τον ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, η συνολική (και όχι μόνο η οριζόντια) συμφωνία είναι παράνομη, η δε συμπεριφορά των ασφαλιστικών εταιριών είναι επιλήψιμη όπως και αυτή των εμπόρων-συνεργείων.

98. Σε κάθε περίπτωση, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξετάσει τους όρους της αναφερθείσας συμφωνίας ή αποφάσεως της GÉMOSZ. Ειδικότερα, πρέπει να διαπιστωθεί αν δεσμεύει αρκούντως μεγάλο αριθμό εμπόρων-συνεργείων για να μπορεί πράγματι να γίνει λόγος για οριζόντια συμφωνία αντίθετη προς τον ανταγωνισμό.

99. Μετά τον έλεγχο της στοιχειοθετήσεως των ανωτέρω, όλα τα προεκτεθέντα οδηγούν στη διαπίστωση της υπάρξεως περιορισμού του ανταγωνισμού στην αγορά των υπηρεσιών επισκευής αυτοκινήτων, περιορισμού στη σταθεροποίηση του οποίου συνέβαλαν οι συμφωνίες των ασφαλιστικών εταιριών με την GÉMOSZ και με κάθε έναν από τους εμπόρους. Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, μια συμφωνία μεταξύ μερών που δραστηριοποιούνται σε δύο διαφορετικές αγορές έχει ήδη επικριθεί από τη νομολογία με την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2008, C-101/07 P και C-110/07 P, *Coop de France bétail et viande* κ.λπ. κατά Επιτροπής⁴⁶.

45 — Απόφαση της 31ης Μαρτίου 1993, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 και C-125/85 έως C-129/85, *Ahlström Osakeyhtiö* κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-1307, σκέψη 71).

46 — Συλλογή 2008, σ. I-10193.

VI – Πρόταση

100. Κατόπιν των προηγηθεισών σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (Ουγγαρία) ως εξής:

- «1) Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα.
- 2) Επικουρικώς, οι διμερείς συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και συγκεκριμένων συνεργείων επισκευής αυτοκινήτων ή μεταξύ ασφαλιστικής εταιρίας και ενώσεως συνεργείων επισκευής αυτοκινήτων, δυνάμει των οποίων η ωριαία αμοιβή επισκευής την οποία καταβάλλει η ασφαλιστική εταιρία στο συνεργείο επισκευής για την επισκευή των ασφαλισμένων στην ίδια αυτοκινήτων εξαρτάται, μεταξύ άλλων παραμέτρων, από τον αριθμό και το ποσοστό ασφαλιστηρίων που έχουν συναφθεί με την ασφαλιστική εταιρία μέσω του συνεργείου το οποίο ενεργεί ως πρακτορείο ασφαλίσεων της εν λόγω ασφαλιστικής εταιρίας:
 - α) δεν συνιστούν περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου τους κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον αφορά την αγορά ασφαλίσεων, εκτός εάν υπάρχει εναρμονισμένη πρακτική των ασφαλιστικών εταιριών αποβλέπουσα στον αποκλεισμό των ανταγωνιστών της αγοράς, σημείο επί του οποίου απόκειται στον εθνικό δικαστή να αποφανθεί·
 - β) ενδέχεται να συνιστούν περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου τους κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον αφορά την αγορά επισκευής αυτοκινήτων, λαμβανομένης υπόψη της αλληλουχίας στο πλαίσιο της οποίας εφαρμόστηκαν οι επίδικες συμφωνίες, ειδικότερα δε της υπάρξεως οριζόντιας συμφωνίας για τις τιμές των εμπορών, ενώ απόκειται στον εθνικό δικαστή να αποφανθεί ως προς την ύπαρξη τέτοιας συμφωνίας και ως προς την έκτασή της».